

Чисніков Володимир Миколайович,
доктор юридичних наук, доцент,
головний науковий співробітник ДНДІ
МВС України, м. Київ, Україна,
ORCID ID 0000-0003-2020-7298

ПОЛКОВНИК МІЛІЦІЇ М.М. ПОЛЬСЬКОЇ (1931–1985) – ЛЕГЕНДА КАРНОГО РОЗШУКУ ЛУГАНЩИНИ (до 90-річчя з дня народження)

У статті висвітлюються життєвий шлях і розшукова діяльність Миколи Миколайовича Польського – українського правознавця, розшуковця-практика, полковника міліції, заслуженого працівника МВС СРСР, кавалера орденів Червоної Зірки і Трудового Червоного Прапора і багатьох медалей, одного з найдосвідченіших оперативників Радянського Союзу, який упродовж 22 (!) років очолював Луганський обласний карний розшук. Його біографія по праву посіла почесне місце в Міжнародній поліцейській енциклопедії (Т. 6, Київ, 2010) та багатотомному виданні “Міністерство внутрішніх справ України: події, керівники, документи і матеріали (1917–2017)” (Т. 7, Київ, 2017).

Ключові слова: Польської М.М., карний розшук Луганщини, оперативна комбінація, дактилоскопія, оперативно-розшукова діяльність, історія карного розшуку України.

Микола Миколайович Польської народився 7 грудня 1931 року в м. Одесі. Його прадід брав участь у Кримській кампанії 1853–1856 років і за проявлені мужність і відвагу був нагороджений Георгіївським хрестом, отримавши спадкове дворянство. Батько Миколи Миколайовича – Микола Олександрович Польської – закінчив привілейований Полтавський кадетський корпус, служив офіцером у царській армії. Радянську владу прийняв одразу і в 1918 році почав службу агентом карного розшуку, а на початку 20-х років минулого століття уже обіймав посаду заступника начальника губернського карного розшуку з оперативної частини в м. Миколаєві. У “Іменному списку співробітників Миколаївського губернського управління карного розшуку станом на 17 листопада 1922 року” вказувалося: “...2. Замначгуброз. Польської Микола Олександрович 1895 р. Прибув з управління карного розшуку УРСР. Безпартійний. Угрозстаж – 4 роки. Чудовий працівник, чесний, благонадійний і відданий справі” [1]. У Миколаєві Микола Олександрович познайомився зі своєю майбутньою дружиною – Феломеною Іоганівною, співробітницею губрозшуку. Потім він працював на відповідальних оперативних посадах в Одесі, Харкові та Києві. Заочно закінчив юридичний факультет Київського університету, а в 1936 році змушений був залишити улюблену роботу, рятуючи себе і сім'ю від ежовських “чисток”, які почалися серед працівників НКВС.

Стопами батька вирішив піти і син Микола, який службу в органах внутрішніх справ розпочав у 1954 році після закінчення юридичного факультету Київського

© Chysnikov Volodymyr, 2021

державного університету ім. Тараса Шевченка. Разом із дружиною Марією Данилівною – університетською однокурсницею, вони приїхали в м. Ворошиловград (нині – Луганськ), де вчорашній випускник вишу був призначений слідчим районного відділення міліції. Через деякий час молодий слідчий привернув увагу міліцейського керівництва не тільки своєю енергією, аналітичним розумом і оперативною кмітливістю, а й організаторськими здібностями. Тому не випадково, що незабаром його призначили заступником начальника відділу обласного карного розшуку. Газета “Луганська правда” у 1961 році писала про нього: “...Протягом декількох років М.М. Польської успішно працює, викриваючи злодіїв, бандитів та інших злочинців. Це він викрив грабіжників, які в минулому році напали на працівників бухгалтерії Краснодонського житлового управління № 2 і смертельно поранили бухгалтера тов. Помазкова. Він же викрив Роговського – насильника і вбивцю, який скоїв тяжкий злочин у селищі Штергрес Краснолуцького району. ...За активну участь в охороні громадського порядку, в боротьбі з кримінальною злочинністю старший лейтенант міліції, заступник начальника карного розшуку управління внутрішніх справ Луганського облвиконкому Микола Миколайович Польський нагороджений медаллю “За відмінну службу з охорони громадського порядку” [2, с. 339–340].

У 1963 році тридцятидворічний капітан міліції Микола Польської став начальником Управління карного розшуку УВС Ворошиловградського облвиконкому. На цій посаді він прослужить більше двох десятиліть, до кінця свого життя. Очолюваний ним кримінальний розшук Луганщини знали і цінували не тільки в Україні, а й у всьому Радянському Союзі. Про розкриття резонансних злочинів луганськими сищиками і їх керівника полковника міліції М.М. Польського писала “Литературная газета” і журнал “Советская милиция”.

Микола Миколайович був сищиком від Бога, майстром агентурних розробок і оперативних комбінацій. Розповімо про одну з численних оперативних розробок, майстерно проведену під керівництвом Миколи Миколайовича. Ця операція зі знешкодження особливо небезпечних злочинців заслуговує на включення до підручників із оперативно-розшукової діяльності.

Середина 70-х років минулого століття. На території Луганської області упродовж певного часу діяло бандитське угруповання, яке, маючи вогнепальну зброю, вчинило кілька вбивств, розбійних нападів та грабежів. Незабаром співробітникам карного розшуку вдалося затримати більшість учасників банди. Однак їх ватажкові Северіну і його підручному Анцупову пощастило сховатися.

Розшук особливо небезпечних бандитів тривав майже рік. Оперативна інформація про двох підозрілих осіб надійшла з м. Сніжне Донецької області. Зважаючи на прикмети, виходило, що це і є саме вони – розшукувані міліцією Северін і Анцупов. І тоді для розробки операції із затримання злочинців у м. Сніжне виїхала група оперативних працівників Луганського обласного управління карного розшуку на чолі з начальником полковником міліції М.М. Польським.

На місці стало відомо, що бандити переховуються в квартирі своїх знайомих – багатодітної родини. Обстеження всіх підходів до квартири переконало сищиків, що затримувати озброєних Северіна і Анцупова там небезпечно – можуть постраждати діти, сусіди, перехожі. Треба було приймати інше рішення.

Зовнішнє спостереження встановило, що один із бандитів – Северін, поранив руку, рана загноїлась і він звернувся до лікарні. Коли лікарям пред'явили його фотографію, вони підтвердили факт звернення Северіна за медичною допомогою і повідомили, що курс лікування він ще не закінчив.

Спостереження за фігурантами показало, що Северін і Анцупов поводяться дуже обережно. Підходячи до лікарні, вони сідали в сквері на лаву й уважно спостерігали за тим, що відбувається навколо. І тільки переконавшись, що ніякої загрози немає, Северін заходив у будівлю лікарні, у сквері залишався Анцупов, щоб його підстраховувати.

Після тривалого обговорення керівник оперативної групи М.М. Польської прийняв рішення затримувати бандитів поодиноці, саме на території лікарні. До найдрібніших подробиць був розроблений план операції, який передбачав різні варіанти, зокрема як “приспати” пильність злочинців, не допустивши перестрілки, і, головне, щоб не постраждали люди. Складність для оперативників полягала в тому, що на прийом до лікарні зазвичай приходила значна кількість людей, у тому числі і хворі стаціонару.

Ватажка банди Северіна вирішили затримувати в кабінеті лікаря. Щоб уникнути будь-яких несподіванок, прийом хворих вів ... співробітник карного розшуку, одягнений у білий халат. Ще двоє оперативників стояли за фіранкою. Сищики також передбачили й ту обставину, що Северін відразу на прийом до лікаря не йшов, а сідав поблизу кабінету й уважно спостерігав, як відбувається прийом. Тому в коридорі, біля кабінету лікаря, розташувалися оперативники, імітуючи хворих. Запідозрити їх у приналежності до співробітників карного розшуку було дуже важко: один сидів у смугастій лікарняній піжамі, інший – з гіпсовою пов'язкою на руці, а третій стояв, спираючись на милиці. Не помітивши нічого підозрілого, Северін зайшов у кабінет лікаря, де через кілька хвилин він уже лежав на підлозі обеззброєний і зі зв'язаними руками.

Отримавши умовний сигнал, що затримання ватажка відбулося успішно, група розшуковців розпочала реалізацію другої частини оперативного плану по затриманню Анцупова. У цей час він перебував у скверіку і спостерігав за підходами до лікарні. Сищики знали, що бандит озброєний пістолетом і за найменшої підозри буде відстрілюватися. Тому головним їхнім завданням було – не дати йому скористатися зброєю.

Необхідно сказати, що це був день відвідування хворих, тому співробітники карного розшуку, переодягнені в лікарняний одяг, нічим не відрізнялися від хворих стаціонару. Двоє переодягнених оперативників прогулювалися поруч із Анцуповим, вдаючи, що очікують відвідувачів. Один з них сів на лавочку навпроти Анцупова, розповідаючи щось про свої “болячки”. Другий “хворий” слухав свого співрозмовника стоячи. Раптом він різко повернувся і ребром долоні вдарив у лоба сидячого навпроти бандита. Від отриманого удару Анцупов на деякий час втратив свідомість і, як підкошений, повалився з лави. Цього було досить, щоб на його зап'ястках опинилися наручники. На попередньому слідстві Анцупов скаржився слідчому прокуратури, що працівник міліції вдарив його ... кувалдою. Він не міг повірити, що співробітник карного розшуку, який був на голову нижчий від нього, міг володіти таким нокаутуючим ударом [3, с. 28–30].

Автору цих рядків доля надала можливість деякий час працювати під керівництвом М.М. Польського. У далекі 1978–1980 роки я працював інспектором відділу “А” Управління карного розшуку Ворошиловградського облвиконкому і був куратором за цим напрямом у південних районах області. Ми, молоді оперативники обласного УКР, називали між собою Миколу Миколайовича скорочено – “Коля-Коля”. Про один цікавий, на мою думку, випадок із буденного життя луганських сищиків і їх керманіча я й хочу розповісти.

Влітку 1980 року в Краснодарському районі групою молодиків протягом місяця було скоєно кілька згвалтувань жінок під час нічних чергувань на роботі (на залізничних переїздах, насосних станціях тощо). Спроби місцевих співробітників карного розшуку встановити злочинців позитивних результатів не дали. Тоді в Краснодар прибула бригада оперативників обласного управління карного розшуку, яку очолював М.М. Польської. Він особисто вивчав матеріали кримінальних справ нерозкритих згвалтувань і давав доручення членам бригади. З’ясувалося, що під час згвалтування жінки – чергової насосної станції однієї з шахт, злочинці залишили на місці злочину столовий ніж, на дерев’яній ручці якого було випалено слово “м’ясо”.

Для оперативників це була важлива “зачіпка”, яка давала можливість вийти на слід злочинного угруповання. Вони припустили, що ніж міг бути поцуплений в одній із міських їдалень. Стали перевіряти кримінальні справи та матеріали про відмову в порушенні кримінальних справ, де мали місце крадіжки з їдалень. Невдовзі відшукали “відказний матеріал”, де в їдальні однієї з шахт був викрадений ніж з написом “м’ясо”. У матеріалах знайшли і відбитки пальців, вилучені експертом під час огляду місця події.

Таким чином, залишалося встановити зловмисника, який викрав ніж у їдальні. Ймовірно, він також мав безпосередній стосунок і до згвалтувань.

Далі було прийнято рішення дактилоскопіювати усіх осіб, що проживали у селищі, неподалік шахтарської їдальні, і стояли на оперативному обліку у райвідділі, а також проживаючих там юнаків, схильних до вчинення злочинів. Закріплений за бригадою досвідчений експерт-криміналіст з обласного управління перевірів сотні дактилокарт і врешті-решт на нього чекала удача: відбитки пальців на дактилокарті одного з юнаків збіглися з відбитками пальців, вилучених у їдальні.

Під час проведення обшуку в квартирі “Патісона” – таким прізвиськом називали його друзі, оперативники знайшли в його кімнаті “залізний” і, чесно кажучи, несподіваний для них речовий доказ причетності юнака до вчинених злочинів. Цим доказом був загальний зошит, на обкладинці якого красувався напис “Дневник прекрасно прожитих днів”. Коли сищики почали читати його, то не повірили своїм очам. У ньому Патісон день за днем детально описував “пригоди” їхньої групи (6 чоловік): коли, де, над ким вчиняли злочини, що викрали, як розподілили вкрадене між собою, кого і як згвалтували тощо. Усього в зошиті було “зафіксовано” 56 злочинних епізодів (в тому числі, й угони мотоциклів), вчинених не тільки в Краснодарському районі, а й у сусідній Ростовській області Російської Федерації.

Цікаво, що коли затримали ватажка злочинної групи, раніше засудженого Х., то він спочатку не визнавав своєї вини. Тоді М.М. Польської поклав перед

ним “Дневник...” і затриманий почав його читати. Прочитавши кілька сторінок, ватажок висловився на адресу “письменника” “ласкавими” словами і сказав: “Пишіть, я все розповім...” [4].

М.М. Польської, незважаючи на напружену практичну діяльність, велику увагу приділяв і науково-дослідній роботі. Він був співавтором монографій “Использование перфокарт в борьбе с преступностью (“Из опыта УООП Луганской обл.”) (К., 1967), “Операция “Поиск” (К., 1972), укладачем першого в СРСР “Словаря жаргонных выражений и слов цыганского языка”, а також автором статей у відомчому “Бюллетене по обмену опытом оперативной работы” МВД УССР: “В работе нужно творчество” (1961, № 2); “Разбойное нападение раскрыто путем агентурной разработки” (1961, № 15); “Агентом нужно руководить” (1962, № 6), “Негласные методы – испытанное оружие в борьбе с преступностью” (1981, № 70) тощо [5, с. 773].

Багаторічна напружена робота в карному розшуку підірвала сили Миколи Миколайовича, який не любив ходити по лікарнях. Помер він 11 листопада 1985 року від цукрового діабету на 54 році життя. З огляду на його заслуги в боротьбі зі злочинністю, рішенням сесії Луганської міської ради від 3 червня 1999 року одній з вулиць м. Луганська було присвоєно ім'я полковника міліції М.М. Польського. На факультеті кримінальної поліції Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка для відмінників навчання заснована персональна стипендія імені М.М. Польського. На будівлі обласного Управління внутрішніх справ, у стінах якого легендарний сищик провів більше половини свого життя, на його честь встановлено меморіальну дошку. У луганських ветеранів-оперативників вже склалася традиція: щороку 5 жовтня, в День радянського карного розшуку, вони збираються на міському кладовищі біля могили М.М. Польського, щоб вшанувати його пам'ять [6, с. 635].

Насамкінець зазначимо, що міліцейську династію Польських продовжив і син Миколи Миколайовича – Євген Миколайович Польської, генерал-майор міліції, який упродовж 2010–2014 років очолював Управління МВС України в Луганській області [7, с. 18].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВО України). Ф. 6. Оп. 1. Спр. 1571. Арк. 18.
2. У преступности выиграть бой! К 90-летию уголовного розыска Луганщины. Луганск: Элтон-2, 2009. 440 с.
3. Чисников В.Н. Светлой памяти легенды уголовного розыска Советского Союза Н.Н. Польского (1931–1985). К 80-летию со дня рождения. Оперативник (сищик). 2012. № 2(31). С. 28–30.
4. Чисников В. Дневник прекрасно прожитых лет (фейсбук).
5. Чисников В.М. Польской Микола Миколайович. Міжнародна поліцейська енциклопедія. Т. VI. Оперативно-розшукова діяльність поліції (міліції). К.: Атіка, 2010. С. 733.
6. Чисников В.Н. Светлой памяти легенды уголовного розыска Советского Союза Н.Н. Польского. Министерство внутренних дел Украины: події, керівники, документи і матеріали (1917–2017): у 8 т. / авт. кол.: М.Г. Вербенський, О.Н. Ярмиш, В.О. Криволапчук та ін. К., 2017. Т. 8. С. 631–635.
7. Ефанова І. Погони – у спадок. *Іменем Закону*. 15 грудня 2011 р. (№ 50). С. 16–18.

REFERENCES

1. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchychk orhaniv vldy i upravlinnia Ukrainy. “Central State Archive of the highest bodies of power and administration of Ukraine (TsDAVO of Ukraine)”. F. 6. Op. 1. Ref. 1571. P. 18. [In Ukrainian].
2. U prestupnosti vyihrat boi! K 90-letiiu uholovnoho rozyska Luhanshchiny. “Win the fight against crime! To the 90th anniversary of the criminal investigation department of the Luhansk region”. Lugansk: Elton-2, 2009. 440 p. [In Russian].
3. *Chysnikov V.N.* (2012). Svetloi pamiati lehendy uholovnoho rozyska Sovetskoho Soiuzu M.M. Polskoho (1931–1985). “In blessed memory of the legend of the criminal investigation department of the Soviet Union M.M. Polskoi (1931–1985). To the 80th anniversary of his birth”. Operative (sishik). No. 2 (31). P. 28–30. [In Russian].
4. *Chysnikov V.* Dnievnyk prekrasno prozhytykh liet. “Diary of beautifully lived years” (Facebook). [In Russian].
5. *Chysnikov V.M.* (2010). Polskoi Mykola Mykolaiovych Operatyvno-rozshukova diialnist politsii (militsii). “Operational and investigative activities of the police (militia)”. International Police Encyclopedia. Vol. VI. K.: Attica. P. 733. [In Ukrainian].
6. *Chysnykov V.N.* (2017). Svetloi pamiaty lehendy uholovnoho rozyska Sovetskoho Soiuzu N.N. Polskoho. “Bright memory of the legend of the criminal investigation of the Soviet Union M.M. Polskoho”. Ministry of Internal Affairs of Ukraine: events, leaders, documents and materials (1917–2017). In 8 volumes / ed. col.: M.H. Verbenskyi, O.N. Yarmysh, V.O. Kryvolapchuk and others. K. Vol. 8. P. 631–635. [In Ukrainian].
7. *Yefanova I.* (2011). Pohony – u spadok. “Shoulder straps – inherited”. In the name of the Law. December 15. (No. 50.). P. 16–18. [In Ukrainian].

UDC 351.74(091)

Chysnikov Volodymyr,Doctor of Juridical Sciences, Chief Researcher,
State Research Institute MIA Ukraine, Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0003-2020-7298**POLICE COLONEL M.M. POLSKOI (1931-1985) – THE LEGEND OF THE
CRIMINAL INVESTIGATION DEPARTMENT OF THE LUHANSK REGION
(to the 90th birthday)**

The article covers the life and investigative activity of Mykola Mykolaiovych Polskoi – Ukrainian lawyer, investigator-practitioner, police colonel, honored employee of the USSR Ministry of Internal Affairs, Knight of the Order of Red Star and Red Banner of Labor and many medals, one of the most experienced operatives of the Soviet Union, who for 22 years (!) chaired the Lugansk Regional Criminal Investigation Department. For more than thirty years of service in the internal affairs bodies Mykola Mykolaiovych revealed dozens of high-profile crimes, has trained hundreds of detectives-professionals, many of whom, having passed the “School of Polskoho”, became generals, heads of operational departments of the republican and Union level.

Mykola Mikolaiovych was a detective from God, a master of undercover investigations and operational combinations. This article provides two typical examples of capturing two extremely dangerous murdering robbers and members of a criminal gang of women rapists, which were carried out brilliantly under his leadership.

© Chysnikov Volodymyr, 2021

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2021.4\(54\).2](https://doi.org/10.36486/np.2021.4(54).2)

Issue 4(54) 2021

<http://naukaipravoohorona.com/>

M.M. Polskoi, notwithstanding his intense practical activity, paid great attention to research work as well. He was the co-author of monographs “Use of punch cards in the fight against crime (From the experience of the Luhansk Oblast Criminal Police Department) (K., 1967), “Operation “Search”” (K., 1972), compiler of the first in the USSR “Glossary of slang expressions and words of the Roma language”, as well as author of articles in the departmental “Bulletin on the exchange of experience in operational work” of the Ministry of Internal Affairs of the USSR: “We need creativity in work” (1961, No. 2); “Robbery assault disclosed by means of intelligence development” (1961, No. 15); “Agent must be managed” (1962, No. 6), “Secret methods – proven tool in the fight against crime” (1981, No. 70) and others. [5, p. 773].

M.M. Polskoi biography has rightly occupied an honorable place in the “International Police Encyclopedia” (Vol. 6, Kyiv, 2010) and the multi-volume edition “Ministry of Internal Affairs of Ukraine: events, leaders, documents and materials (1917–2017)” (Vol. 7. Kyiv, 2017).

Keywords: Polskoi M.M., criminal investigation of Lugansk region, operational combination, fingerprinting, operational and investigative activity, history of criminal investigation in Ukraine.

Отримано 30.11.2021